

تسیم سهیلی

پرونده

صنایع دستی، حاصل ذوق، تلاش و خلاقیت است. مجموعه ای از اصیل ترین و کاربردی ترین هنرها و مهارت ها که از تنوع زیادی برخوردار است و نشان دهنده هویت و پیشینه هر ملت و آیینه آداب و رسوم و سنن و فرهنگ هر منطقه است. منتها سال هاست که در کشور مان، به دلایل متفاوتی از جمله ورود صنایع ماشینی و کارخانه ای، واردات بی رویه کالاهای تزئینی و کاربردی بی کیفیت، نبود توجیه مالی، بی توجهی مسئولان، استقبال نکردن مردم به خاطر بی اطلاعی یا تغییر سلیقه و گرایش به مد های اروپایی و... صنایع دستی کشور مان تا حد زیادی، در مسیر نابودی است و احیای دوباره آن، توجه و همت و تلاش و حمایت جمعی مردم و مسئولان کشور را می طلبد. بد نیست بدانید در حالی که بیشتر کشور های دنیا، به نقش موثر صنایع دستی در اقتصاد واقف شده اند و به صنایع دستی، نه فقط به چشم یک هنر و ساخته دست بشر، بلکه به عنوان عامل بسیار مهمی در توسعه اقتصادی جامعه نگاه می کنند، سهم این هنرها در اقتصاد کشور ما کمتر از سه درصد است! امروز بیست و خرداد ماه، ۱۰ ژوئن، مصادف با روز جهانی صنایع دستی و بهانه خوبی برای یادآوری و مرور تعداد زیادی از صنایع دستی کشور مان است که این سال ها، به دلایل گوناگون، یا از یادها رفته اند، یا به کلی منسوخ شده اند. شاید دیگر رغبتی به ساخت و خرید هنر های دست ساز نباشد اما تا زمان هست باید فکری به حال بیمار برخی از این صنایع کرد.

به بهانه روز جهانی صنایع دستی،

یادی از هنرها و مهارت های

از یاد رفته ایرانی

سایه فراموشی بر سر صنایع دستی

آشنایی با برخی صنایع در معرض فراموشی یا منسوخ شده کشور مان

قفل سازی سنتی چهار محال و بختیاری

از جمله هنر های در معرض فراموشی، ساخت قفل های سنتی است. این هنر از زمان ساسانیان در ایران رواج داشته و روستای چالستر استان چهار محال و بختیاری، یکی از کانون های اصلی ساخت این نوع قفل هاست که توانسته دوبار مُهر اصالت یونسکورا کسب کند. قفل قدیمی در کعبه که هم اکنون در موزه عربستان نگهداری می شود، از نمونه های قفل چالستری است.

کارتی بافی لرستان

کارتی بافی با پیشینه ای به تمدن ایرانی، هنر دیگری در معرض نابودی است. در قدیم از این هنر برای بافت طناب یا بند برای بستن بار پر پشت حیوانات بار کش استفاده می شد. ولی امروزه کار کرد اصلی این هنر تغییر یافته و از آن برای ساخت وسایل تزئینی مانند دستبند و... استفاده می شود.

نمد مالی همدان

از جمله هنر هایی که روی لبه تیغ فراموشی اند، «نمد مالی» استان همدان است. پس از هشار برخی هنرمندان و دلسوزان صنایع دستی، نسبت به در حال انقراض بودن نمد مالی به خصوص در استان همدان و شهرستان درزن، مسئولان به فکر احیای آن افتادند اما چیزی نگذشت که باز در سال گذشته هشار هایی مبنی بر کمرنگ شدن این هنر به گوش رسید که امروز بسیار جدی شده است.

مسگری و ملیله سازی آذربایجان

مسگری و ملیله سازی روی سفال، سیاه قلم، ساخت جعبه های قدیمی و... همه صناعی هستند که روز گاری هنرمندان زیادی از آذربایجان شرقی بدان مشغول بوده اند اما امروزه بیشتر ظرف مسی ماشینی از شهر هایی مانند یزد و اصفهان تهیه و در بازار صنایع دستی تبریز به فروش می رسد و هنر های دستی نام برده شده در معرض خطر نابودی قرار دارند زیرا دیگر کسی رغبتی برای فراگیری آن هاندارد.

موج بافی کردستان

موج بافی، یکی از صنایع دستی مناطق کرد نشین است که بیشتر میان عشایر و کوچ نشینان این مناطق دیده می شود. موج ها پارچه هایی هستند که از پشم گوسفند بافته می شدند و از آن ها به عنوان رختخواب پیچ، پتو، پستی و... استفاده می کردند. در قدیم بسیاری از مردم این منطقه استفاده از موج در منازل خود را نوعی هنر و نشانه خانداری و کدبانوگری می دانستند اما حالا با ورود بی رویه کالاهای خارجی دیگر کسی پارچه های موج بافی شده را نمی خرد و تنهار دپای این هنر را می توان در بازار های سنتی پیدا کرد.

کوب بافی مازندران

یکی از شاخه های صنایع دستی ایران و هنر و مهارت بومی استان مازندران، کوب بافی است که در ساخت آن با استفاده از گیاهان خودرو به نام گاله، واش، ورن، سازیر و... محصولاتی از قبیل زیر انداز و سبد حصیری تولید می شود اما این هنر نیز امروزه در حال انقراض است.

زنجیر بافی و گیوه دوزی خراسان

سال پیش بود که صنایع دستی خراسان رضوی برای همیشه با زنجیر بافی سنتی خدا حافظی کرد. زنجیر بافی سنتی خراسان شیوه مخصوص خود را داشت که آن را از زنجیر بافی اردکانی و یزدی مستثنای کرد و به دلیل پرز حمت بودن، سختی فتن و درآمد کم، کسی رغبت نکرد آن را فرا گیرد و کسی هم به فکر چاره اندیشی نبود تا این که بار گذشت آخرین باز مانده شناخته شده، خورشید زنجیر بافی سبک خراسان برای همیشه غروب کرد. از دیگر صنایع دستی منسوخ شده این استان رشته های گیوه دوزی، جاجیم بافی، شعر بافی، چلنگری و... هستند.

دیبا بافی شوشتر

شاید بیش از آن که شوشتر را به آثار تاریخی اش بشناسند، این شهر به دیبا پیش معروف باشد و بنا به گفته برخی مورخان، پرده قبلی کعبه از دیبای این شهر و حاصل هنر هنرمندان شوشتری بوده است؛ اما این هنر کهن نیز در شهرستان شوشتر نابود شده است. البته قول هایی مبنی بر احیای دوباره آن شنیده می شود.

ماشو بافی قشم

ماشو بافی هنر سنتی جزیره قشم است که برای بافت عبا ی پشمی استفاده می شود که در قدیم بیشتر به وسیله ساربان ها بافته می شد و پوششی مناسب برای سفر های دریایی ملوانان به آفریقا و هند بوده است. آخرین بافنده ماشو، حدود ۲۰ سال پیش از دیار رفته و این هنر ایرانی بر ای همیشه منسوخ شده است.

سفال گری گناباد

سفال گری در خراسان جنوبی و شهرستان گناباد، پیشینه ای پنج هزار ساله دارد که با مراکز تمدنی هم عصر خود از شیوه ای یکسان پیروی می کرده. گرد بی مهری بر سر این هنر چند هزار ساله نیز نشسته و آن را در آستانه فراموشی قرار داده است.

گام هایی برای حفظ صنایع دستی

استان ها دارای نماد و نشانه اختصاصی خود ش، بسته بندی و تبلیغات مناسب باشد و در بازار جهانی، قابل شناسایی و اعتماد باشد. در عین حال، معرفی جامع و چند پانه محصولات، چه در فضای مجازی و چه در نمایشگاه های بین المللی صنایع دستی، لازم است.

گام ششم | ایجاد زمینه های فروش

ایجاد بازار دائمی و نمایشگاه های ماهانه و سالانه داخلی و خارجی برای عرضه تولیدات هنرمندان و شناساندن آن به مشتریان داخلی و خارجی هم، می تواند یکی دیگر از راه های موثر در این زمینه باشد. پرداخت تسهیلات و ایجاد کارگاه های صنایع دستی، بیمه و حمایت از هنرمندان، بازاریابی برای آثار هنرمندان، ایجاد مکان مناسبی برای عرضه کالا به گردشگران خارجی در مکان های دیدنی و تاریخی، از سایر گام هایی است که با توجه و مدد مسئولان و خود هنرمندان می تواند صنایع دستی را از برزخ فراموشی نجات دهد.

گام سوم | شناسایی استادان و آموزش هنر جوانان

کمبود و بعضاً نبود کارآموزان مستعد و علاقه مند و کمبود یا نبود آموزش رسمی در عرصه صنایع دستی، باعث شده امروزه فانوس صنایع دستی که بخش جدانشدنی میراث فرهنگی و معنوی کشور مان است، روبه خاموشی رود. به همین دلیل باید استادان ماهر هر رشته شناسایی شوند و در کارگاه های حرفه ای به امر آموزش و انتقال این هنر های ارزشمند به نسل بعد، اقدام کنند.

گام چهارم | به روز کردن صنایع

بعد از شناسایی استادان و ترغیب و تشویق جوانان به یادگیری هنر های مغفول، باید برای به روز کردن این هنر ها هم فکری کرد. در کنار آموزش سنتی، اضافه شدن آموزش های تخصصی از طریق آموزشگاه ها و دانشگاه ها، قدم اول به روز و علمی کردن این مهارت هاست تا علم و عمل دست به دست هم دهند و ثمر آن احیای دوباره هنر های روبه زوال باشد.

گام پنجم | برند سازی

هنرمندان و شرکت هایی که در زمینه فروش و صادرات صنایع دستی فعالیت می کنند، بیشتر آن ها رویکرد علمی و جامعی در این زمینه ندارد اما بایک برنامه ریزی دقیق و هدفمند می توان در زمینه برند سازی محصولات، گام های موثری برداشت. به طوری که هر یک از محصولات

غبار فراموشی بر دو قطب صنایع دستی کشور

شبکه جهانی شهر های خلاق، معتبر ترین شبکه جهانی است که از سوی یونسکو تشکیل شده و «شهر اصفهان» به لحاظ بر خور داری از «صنایع دستی و هنر های مردمی»، به عنوان عضو رسمی این شبکه انتخاب شده است و نامش در کنار شهر های «الاحساء» عربستان، «بامیان» افغانستان، «دوران» اکوادور، «جیپور» هند، «لوبومباشی» جمهوری دموکراتیک کنگو، «لاس کاساس» مکزیک و «ساسایاما» ژاپن در این فهرست جای گرفت. این شهر بدون شک یکی از مقصدهای اصلی گردشگری ایران نیز محسوب می شود و ۷۰ درصد صنایع دستی کشور مان در این استان تولید می شود اما رشته های شال بافی، کاشی مینایی، مینای خانه بندی، مینای مرصع، قنایز بافی، متقال بافی، ساروج بری، دلو سازی چرمی، شانه سازی و... از رشته های منسوخ شده صنایع دستی در این استان است. همچنین از رشته های فیروزه کوبی، زری بافی، زبلو بافی، مخمل بافی، شعر بافی، ماشته بافی و... نیز می توان به عنوان رشته های صنایع دستی در معرض خطر این استان یاد کرد. استان «قم» نیز یکی از قطب های مهم صنایع دستی کشور است و زمانی بود که سفال و سرامیک شهرستان قم، مشتریان پروا قرص داخلی و خارجی داشت و در اطراف حرم حضرت معصومه (س)، به عنوان سوغات در اختیار مسافران قرار می گرفت. همچنین زمانی در روستای صرم این شهر، ۲۰ کارگاه فعال حصیر بافی وجود داشت اما امروزه این کارگاه ها تعطیل شده اند و طی سال های اخیر هنر های دستی نام برده شده این استان بار کودم مواجه است. هنر های دیگری از جمله زره بافی، نخ ریزی، گچ بری سنتی، کاشی کاری خشتی نیز بانتها یک استاد به نام، در آستانه فراموشی است.